

Ženitvanjski običaji Belih Kranjcev.

Spisal Janko B.

Predgovor.

Vedno sem z veseljem opazoval narodne običaje, kasneje začel sem jih zapisovati in proučevati. Marsikateri lepi narodni običaj se je uže povsem izgubil in pozabil, pa ni tudi čudno, saj je naš narod mnogo od tujcev pretrpel, kateri so s posebnim veseljem zatirali narodne običaje, hoteč mu takó najpopreje zatreti narodni značaj. Malo običajev ohranilo se je nam, ali ti so nam ravno zató, ker so tako redki, še bolj dragoceni in sveti. Še ti se nam sčasoma pozabijo, če jih kmalu ne zberemo in zapišemo, le takó otmemo jih gotovi propasti.

Med narodnimi običaji jako važni so ženitvanjski običaji. Slavni učenjak, dr. B. Bogišić pravi:¹⁾ — „Izmed običajev pravnega značaja prvi so ženitvanjski običaji. To so ravno običaji, kateri spremljajo ne samò različne pesni, katere zanimajo i jezikoslovce i književnike, nego kateri se odnašajo deloma tudi na bajeslovje, zeló ugoden predmet vsakemu narodopiscu.“ — Ti običaji so res bitna znamenja narodnega značaja, in v njih se najbolje zrcali duh, mišljenje in pa srcé naroda.

Ženitvanjski običaji so pri nas še jako malo zbrani. In ravno zató, ker so takó malo popisani in malo znani, delajo nam krivico drugi narodi, najbolj pa gotovo dr. Fr. S. Krauss v svoji obširni ali malovredni knjigi o jugoslovanskih šegah in običajih.²⁾ Neslovani, to knjigo prebirajoč, dobili bodo mnogo krivih pojmov o Slovanih in njih običajih.

¹⁾ „Osvrt na radnje o običajnom pravu u Rusiji.“ — Na hrvaški jezik prevel je knjigo Anton Simonović. Splet. 1880.

²⁾ „Sitte und Brauch der Südslaven.“ — Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von Dr. Fried. S. Krauss. Im Auftrage der anthropologischen Gesellschaft zu Wien. — Wien 1885. — 8°, st. 681.

V članku: „Literatur über Hochzeitsgebräuche“ govori pisatelj tudi o slovenskih narodnih običajih. Toda čujmo, kako se o njih izražuje: (str. 342.) — „Ueber die neuslovenischen Hochzeitsgebräuche ist fast nichts von Belang zu melden. Gerade aus den Hochzeitsgebräuchen in diesen Gegenden ersieht man die überaus gewaltigen Fortschritte der Germanisirung. Es klingt fast unglaublich, selbst die slavischen Bezeichnungen der Würdenträger bei einer Hochzeit sind deutschen Benennungen gewichen (kranceljungfrav, brautfirer). Das Hochzeitslied scheint gegenwärtig ganz vergessen zu sein . . . Die eigentliche Hochzeit bietet nichts sonst Erwähnenswerthes, da sie in der Kneipe ihren Abschluss findet . . . i. t. d.“ — Takó slika naše lepe ženitvanjske običaje znani ta učenjak! — Ne bode-li to sporočilo razveselilo vsakega sovražnika naše narodnosti, ne bode-li se Nemeč, te vrstice prebirajoč, veselo košatil, češ, kakó lepo deluje prosvetljena kultura nemška in izbrisuje Slovincu vedno bolj njegov národni značaj.

Mi imamo lepa slovenska imena (pa še mnogo jih imamo, v raznih krajih različna) za osebe, katere obavljajo na ženitnini kake častne posle; pri Kraussu smo jih uže povsem izgubili, seveda v veliko veselje našim nasprotnikom. Tudi svatovskih pesnij nimamo več, in vendar jih v svojem opisu več in prav národnih objavim.

Oglejmo si malo podatke, s katerimi se je Krauss služil. Izvzemši jednega (rokopis prof. Valjavca o ženitvanjskih običajih Slovincov na murskem polji) so vsi njegovi podatki dokaj nezanesljivi in neznanstveni.¹⁾ Tu vidimo, da so vsi njegovi viri jedino iz slovenskega Štajerja, a iz vseh drugih slovenskih pokrajin ni nijednega (izvzemši Bunčev: „Ženitnine Slovincov na Krasu“, kateri je pa jako neznaten in obsega, kakor pisatelj sam pravi, samo „drei Spalten“).

Ne bi bil takó obširno govoril o Kraussovem delu, da nisem hotel baš na tem primeru pokazati, kakó je potrebno, da se naši ženitvanjski običaji čim preje zbero in zapišejo. Slovinci imamo do sedaj svoje ženitbene običaje²⁾ res prav

¹⁾ Lovro Stepišnik: „Ženitne ali svatbine navade in napitnice z godčevskim katekizmom iz slov.-bistriške okolice na Štajerskem.“ Maribor 1884. (Pisatelj je priprost mlinar in piše v nár. jeziku, kar je „das einzige Werthvolle“ v celem, kakor pravi sam Krauss.) — Koloman Mulec: „Običaji štaj. Slovincov pri snubljenji in svatbah.“ — „Novice“ 1856. — Žurman Janez: „Ženitvovanje okoli Rogatca.“ — „Novice“ 1859. — Franc Bunc: „Ženitnine Slovincov na Krasu.“ — „Novice“ 1856.

²⁾ Valv.: „Ehre des Herzogthums Krain.“ II. Th. VI. B. p. 278 i. t. d. Dobro so opisani ženitvanjski običaji tudi v: „Ein Versuch einer Geschichte von Krain“ von Anton Linhart. II. B. p. 282–293. Laibach.

malo popisane. Naši bratje Hrvati bili so bolj marljivi in pridno zapisovali svoje ženitvanjske običaje, čeravno je pri njih mnogo manj nevarnosti, da se pozabijo, kakor pa pri nas. Naši ženitvanjski običaji, čeravno so zelo raznovrstni in zanimivi, vendar se vedno bolj opuščajo. Zapišimo jih torej, dokler je čas!

Te običaje zapisal sem sredi lepe Bele Krajine v podzemeljski župniji, katera se razprostira med Metliko in Černomljem ob bregovih srebropene Kolpe. Na nekaterih mestih dodal sem opazke, da čitatelja opozorim na veliko sličnost ali pa različnost dotičnega običaja z običaji drugih južnih Slovanov.

I.

Prosci.

„Dobro jutro očka vi!
 Al' nam date vašo hčer?“
 „Moja volja bi že bila,
 Pa za mam'co se ne vč.“
 „Dobro jutro mam'ca vi!
 Al' nam date vašo hčer?“
 „Moja volja bi že bila,
 Pa za Micko se ne vč.“
 „Dobro jutro Micka ti!
 Al' bi tvoja volja bila,
 Da bi rekla pred oltarjem
 Trikrat: da? —“

(Belokranjska nár. pesen.)

Hrvaški národní pregovor pravi: „U kojih se godinah može sablja pasati, u onih se može i ženiti.“ Zatorej si mladenič, za ženitev dospel, sme iskati družico, s katero bode v življenji delil veselje in žalost. Mladenič uže v adventu poprašuje, kje bi si dobil skrbno gospodinjo. Najpreje skrbi, da bode njegova bodoča družica poštena in delavna, in da bode med njima lepa krščanska ljubezen vladala. Seveda skrbi tudi, da bode nevesta premožna in da mu bode v hišo tudi nekaj denarja prinesla; vendar to ni glavna stvar, ker je v Beli Krajini dobro znan pregovor: „— Vzel je vruga radi blaga, vrug je ostal, a blágo propalo. —“

Kó se približajo lepi božični prazniki in sv. trije kralji, ni več drugega pogovora v hiši mladeničevi kakor o bodoči ženitvi. Mladenič skrbno poprašuje stariše, s katero deklico bi bili najbolj zádovoljni. Ko so mu stariši dovolili, da se s

1788. — Tudi v „Slov. večernicah“ l. 1882. J. Karba: „Ženitva,“ str. 56—80. — Belokranjski ženit. običaji opisani so tudi v jednom letniku „Carniolije“, a opisal jih je tudi slavni Stanko Vraz v „Danici“ l. 1841. str. 197.

katero oženi, poprašuje še ostalo družino, in ko mu tudi ta dovoli, treba se je pripravljati „v prosee“.

Mladenič mora najpreje vedeti, če bodo dekle in pa njeni stariši z njim zadovoljni. To skrb prepusti svoji materi, če pa matere nima, pa teti, ali kateri bližnji sorodnici. Ta napoti se najrajše zvečer še z jedno ženo v hišo bodoče neveste. Čeravno se vse to bolj tiho vrši, vendar dekle uže sluti, po kakem poslu sta ženi k njim prišli, in hitro iz sobe pobegne. Oni večer se v sobo več ne pokaže, posebno če se ji mladenič ne dopada („če ga ni voljna“). Če se ji pa ženin dopada, pride kasneje v sobo, ko so ženice uže precej glasne zaradi dobre kapljice, s katero so jima postregli, če so voljni dekle dati. Postrežejo jima navadno s kruhom in vinom, pa tudi s cvrtjem. Živahno se med seboj pogovarjajo, kaj bode nevesta na novem domu delala, in kakó ji bode dobro. Njena mati obljubi, da jo bode rada dala, čeravno ji bode težko, saj vè, da k dobri hiši pride. Trdno pa le ne obljubi, češ, da mora popreje vendar gospodarja (možá) in hčerko poprašati. Če bodeta tudi ona dva zadovoljna, sporočila bode uže mladeničevim, da pridejo „v prosee“.

Čeravno je ljubezen povsod zeló potrebna, najpotrebnejša je vendar v zakonu: Le na njej se osniva sreča in blagostanje obitelskega življenja. Kdo bi zakonska v težavah in britkosti navduševal, če ne ljubezen? Kdo bi vzgajal in skrbel za otroke, če ne bi bilo med njima čvrste vezí, ljubezni? Tudi priprostim ljudem je to znano, saj imajo tudi srcé, dà, marsikdaj še nežnejše kakor drugi ljudje. Deklica ne bi nikdar vzela mladeniča, katerega ne bi ljubila, pa tudi njeni stariši jo le redko kdaj silijo, če vedó, da ne bode srečna. Ljubezni treba med zaročencema, a to pravi tudi belokranjska národna pesen, ki se takó-le glasi:

„Vsi se fanti poženili,
Samo ja se niš,
Ako živ in zdrav dočekam
V jeseni se bom.
Znam za jedno devojčico,
Dobro jo poznam.“
Ive šel je pred štacuno,
Da se razhladi,
Devojčica v rano jutro
Z vrta pridrči.
V roki nosi črilen grojzdič,
Zelen rožmarín,
„Daj ga meni devojčica,
Da ga podišim.“
„Ne čó, ne čó¹⁾, dragi Ive,
Žak' me volja ni.“

„Kupit čem ti-svilen robec,
Žemi mene ti.“
„Ne čó, ne čó, dragi Ive
Žak' me volja ni.“
„Kupit čem ti zlati prstan,
Žemi mene ti.“
„Ne čó, ne čó, dragi Ive,
Žak' me volja ni.“
„Ja 'mam dosti srebra, zlata,
Žemi mene ti.“
„Ne čó, ne čó, dragi Ive
Žak' me volja ni.“
Rajše očem siromaka,
S kim me volja je,
Kakor tebe srebrnaka
S kim me volja ni.“

¹⁾ Čó = čem. Čudno, da se v isti pesni, katero sem zapisal v Gribljah (vas podzemeljske župnije) jedenkrat rabi čó, drugikrat čem.

Dobro so se za to stariši z deklico porazgovorili, predno so sporočili mladeničevim, da pridejo „v prosce“. „V prosce“ gredó uže bolj proti večeru: mladenič, njegov oče in navadno jeden ali dva od mladeničevih sorodnikov; a oče deklice povabil je ta večer k sebi nekoliko izmed svojih bližnjih sorodnikov. Ko pridejo prosoci v hišo, reče jeden izmed njih, navadno mladeničev oče: „Kupci in popotni ljudje smo, a prišli smo k vam, ker smo videli, da pri vas še luč gori, proseč vas, da nas prenočite.“ Temu odgovori navadno oče deklice: „Pri nas ni gostilna, pa tudi vaših spričeval nismo še videli. Kdó ve, od kod ste. Jeden ali dva bi še lahko prenočila, vas je pa preveč, vi bi mene zatrli. Gotovo ste izbirčni in ne bi bili z našo jedjo in pijačo zadovoljni.“ „Nismo izbirčni, ne“, odgovori mu mladeničev oče. „Če nam bodete kaj dali, bomo vam zelo hvaležni, če pa nič, nam je pa tudi prav.“ „Če ste pa taki poštenjaki, pa le stopite v mojo hišo“ — reče jim hišni gospodar in jih pelje v sobo, kjer je uže vse pogrneno in za večerjo pripravljeno. Sedejo okrog mize, a deklica, katere so prišli prosit, prinese juho na mizo in pozdravi goste: „Bog daj dober večer!“ — Po juhi donese deklica govedine s hrenom in svinjetine s kislim zeljem ter vošči gostom: „Bog vam blagoslovi nocojšnjo jed in pijačo!“ ter odide iz sobe, a od sedaj le druge žene gostom strežejo. Sedaj se začne še-le prava gostija, ko se vrsti jed za jedjo, tako n. pr.: mlinci (opresni kruh v peči pečen) s klobasami, pečenka z raznimi poviticami. Seveda možje med jedjo svoje želodce tudi marljivo sè sladkim „Draščanom“ zamakajo in si sladé večerjo z raznimi burkami in šalami. Potem napelje kdo od mladeničevih govorico na svatbo in pové pravi vzrok njih prihoda. — Očeta deklice to jako iznenadi in počasi privoli sicer v ženitev, vendar pravi, da mora popreje hčerko poprašati, da zve, kaj ona poreče. Zató pokličejo dekle v sobo, a ta sramožljivo povese glavicó in se igra z robom svojega robca. Čeravno je stvar uže popreje dobro razmislila, vendar le počasi odgovori, da je pripravna z mladeničem v sveti zakon stopiti, a v znak privoljenja poda mladeniču roko.¹⁾ Njen oče ju potem opomni, naj bodeta skrbna in delavna, da ne bodeta sebi in svojim starišem v sramoto, in zaroka je končana, a dekletce „izprošeno“.

Sedaj še-le začno se pogajati za nevestino doto. Nevestin oče, skrben gospodar, navadno pol manj obljudi, kakor misli dati, samo da se pogajajo, ker to mora biti po nár. običaji. Povše krivo govoré nekateri, da se v Beli Krajini za nevesto,

¹⁾ Slično je na Goriškem. Glej: Kocijančič S. v Arhivu za povjestnico jugoslavensku. Knj. III. 1854. str. 278.

kakor za kako živinče pogajajo; kajti je zaroka uže popreje končana, a prepirajo se le za to, da jim večer v prijateljskem prepiranju hitreje preteče. Mati deklice poteguje se, kakor tudi ostali gostje, za nevesto. Kdo izmed mladeničevih popraša nevestinega očeta po priliki tako-le: „Kume, koliko pa vendar mislite vi svoji hčerki dati?“ — Nevestin oče našteje na to, koliko bode dal v gotovini, koliko zemljišča, koliko blaga (živine) i. t. d. vendar vsakega pol manj, kakor res misli dati. Ali njegova žena se hitro oglasi: „Čuješ, stari, ne bodi vendar siten, kdo bode najino dete s tako borno doto vzel, saj vendar nismo tako revni, bodemo uže še to in to dali i. t. d.“ — Pa tudi deklica ne molči: „Kaj bodem jaz najmanjšo doto imela? Ljubi oče, ne bodite vendar tako trdi, priložite še nekoliko.“ — Ženinovi tudi prigovarjajo nevestinemu očetu, da še nekoliko primakne, ker se bode drugače vse pokazilo i. t. d. Kdó bi se tolikim prošnjam ustavljal, pa še jeden proti tolikim! In res, nevestin oče vedno več obljubuje, nazadnje jim celo toliko obljudi, kolikor sami želé. Uže je mislil stari, da je vse gotovo, in vendar ga ti nenasitni prosilci naposled še zgrabijo, da kupi ženinu novo haljo (suknjo) in pa škornje. Še se izgovarja nevestin oče, da ga bodo povse zatri, a vendar jim nazadnje tudi še to obljudi.

Sedaj je še-le vse veselo, ko je pogodba končana. To zvené kozarci v slavo mladih zaročencev. Pogovoré se še, kdaj pojdejo „pisem delat“ in pa k gospodu župniku, da ju okličé ali ozove. Tudi zapojó katero, ker, kdaj ne poje veseli Beli Kranjec? Petje izraža notranje veselje, zadovoljnost in poštenje, kajti, kjer malo pojó, tam je ali malo poštenih ljudi, ali pa vlada veliko gorjé. Zakaj ne bi pel veseli Beli Kranjec, saj je vzrasel pod trto? Naj pa zapišem nekoliko pesnic, katere tu pojó:

I.

Po vrtu špancira
Jen mlad' fantič,
Na rami nosí
Lep, svitel gver.
Nad njim se suče,
Lep pisan ptič:
„Lepo te prosim;
Ne streljaj me!
Oj srečo bom povedal

Kakó se ženil boš:
Stare babe si ne zémi
Ona zmiraj gódnrja,
Nek' si zemi mlado dékle,
Ki je zmiraj vésela.
Stare vdove si ne zémi
Ker je zmiraj žalostna,
Nek' si zemi mlado dékle,
Ki je zmiraj vesela.“

II.

Jena stara mamica
Jeno hčerko hranila,
Dala ji ni viditi
Solnca niti meseca,

Devojka se sétala,
Zlate lase spletala,
Junak vodo gazio,
Devojko zapazio:

„Oj devójka, dévojka
 Zémi me za dragoga!“
 „Ne čó vere, né čó vere,“¹⁾
 Zákaj nisi za me.“
 „Oj devójka, dévojka
 Zémi ti me za sluga!“
 „Ne čó vere, né čó vere,

Zákaj nisi za me.“
 „Oj devojka Anica,
 Ne norčuj se z junaka,
 Junaki se ženijo,
 Kad jih volja je,
 Devojke se udajajo,
 Kad junaki dojdejo.“

III.

Biser Mare, biser Mare
 Po jezéru brala,
 Berujúči, berujúči
 U jezéro pala.
 Viče Mare iz jezéra:

„Čačko mili, čačko mili,
 Dópelaj mi ladjo!“
 Čačko neče, čačko neče
 Ladjo dovoziti.

Druga kitica je ravno taka, samo da se poje: „Majka mila, majka mila,“ v tretji: „bratec mili, bratec mili,“ v četrti: „sestra mila, sestra mila,“ vendar nihče izmed njih noče „ladjo dovoziti“. Potem se pa poje:

Biser Mare, biser Mare
 Po jezéru brala,
 Berujúči, berujúči
 U jezéro pala.
 Viče Mare iz jezéra:
 „Mili dragi, mili dragi,

Dópelaj mi ladjo!“
 Mili dragi, mili dragi,
 Dópelaj je ladjo,
 Izvodil je, izvodil je
 Maro iz jezera.

Te in še druge pesne pojó veseli prosči. Vendar čas hitro poteka in polnoč je užé davno minila. Težko loči se vesela družba. Nevesta podari ženinu v znak, da mu bode ostala zvesta, nekoliko lepó rudečih jabolk,²⁾ a ženin podari ji nekaj denarja ali pa kako drugo malenkost. Po zadnjem kozarci, katerega so pili v čast Šentjanža, razidejo se prosči vsak na svoj dom.

Kakor so se bili dogovorili, podale so se stranke o določenih dnevih k duhovski in deželni gosposki. Pismo navadno tako naredé, da ženin nevesti ravno toliko zapiše, kolikor ona njemu. A nevestin oče mora plačati za ženitvanjsko pismo in za oklice (ozóve).

Kakó sramožljivo povesi nevestica oči, ko jo prvokrat duhovni gospod z lece okličéjo! Šepetanje čuje se po cerkvi, in vseh oči so uprte vanjo, ki se bode kmalu za vse svoje življenje z ljubljnim mladeničem zavezala.

¹⁾ Podkrepljuje se negacija.

²⁾ Tudi na Visokem v hrv. Zagorji podari nevesta ženinu lepo rudeče jabolko in pa kako rutico, ko odhaja od zarak (ustno sporočilo). — V Bosni je nekako nasprotno. Na mizo postavijo jabolko, v katero je zaboden vižlin (denar vreden od 25–30 kr.), in če deklica to jabolko vzame, zaročena je. — Krauss: „Sitte und Brauch“ str. 368.

Na domu ženinovem in nevestinem delajo se velike priprave. Šiva se obleka, pripravlja perilo, pitajo se petelini, purani, gosi in delajo se razni načrti. Težko se pričakuje usodni dan, ki se vedno bolj približuje.

II.

Kakó vabijo svatove in bala.

„Stade care kupiti svatove,
Skupi svata dvanaest hiljada.“

(„Ženitba Dušanova“ hrv. srbska nár. pesen.)

Človek po naravi hrepeni po društvu. Veselje, katero uživa, slajše mu je, če je uživajo z njim tudi njegovi prijatelji in sorodniki. Kaj bi bila svatba brez svatov? Čim je več svatov, svečenejša in lepše je ženitvanje. Zató začno pa tudi ženinovi in nevestini uže kakih osem dnij pred svatbo svoje sorodnike in prijatelje na ženitvanje pozivati. Ženin vzame svojega očeta, a če tega več nima, pa strijca in vabi svoje sorodnike, a nevestin oče in pa kdo izmed njegove rodovine vabita nevestine sorodnike. Ko prideta vabilca v hišo, v kateri bodeta vabila, rečeta navadno takó-le: „Hvaljen bodi Jezus Kristus! Mi smo došli¹⁾ vas vabit vse od najmanjšega do največega na našo dobro voljo, na zrelo vino, pečen kruh, na pečene guske in purane, bomo imeli dosti hrane, bojo imele tri jen cent, bomó imeli trohtament. Boste imeli mehko pojstlo, trdo klop, malo spanca, dosti tanca, dobre volje hopsasa!“ — To je navadno vabilo. Domači jima prinesó vina, potem pa odideta vabilca zopet v drugo hišo. Od povabljenih pride gotovo vsakdo s celo svojo družino na svatbo, ker ve, da se mu ne bode slabo godilo.

Ko so uže vsi svatovi povabljeni, tedaj še le začno se prave priprave za svatbo. Ženin mora nekoliko očediti kako malo sobico, kjer bode izložil nevestino škrinja, kadar jo bodo pripeljali. Nevesta pa zbira obleko in perilo, da ji bode škrinja napolnjena, ker bi bilo nasprotno velika sramota ne samó za nevesto, nego tudi za njene stariše. Tudi druge stvari se pripravljajo, kakor meso, vino, prirejujejo se mize in stoli, pri sosedih posojuje se razna omiznina, kakor krožniki, kupice, žlice, noži i. t. d.

¹⁾ Belim Kranjcem le redko rabi dvojina, nego skoraj vedno množina.

Navadno je poroka v sredo zjutraj.¹⁾ Uže vtorek zvečer zbere se na nevestinem domu precejšno število svatov, ker pojde ženin k nevesti po škrinjo ali bala. Ti svatje so: „starejšina,“ ženinov najbližnji sorodnik, kateri opravlja in nadzoruje celo ženitvanje, ženinov „tovariš“ (Brautführer), navadno ženinov največi prijatelj, nekoliko drugih svatov in pa dva ali trije godci. Vsi ti odpeljejo se po nevestino škrinjo, če je nevesta iz druge vasi, s konji, če je pa kje iz sosedstva, pa z voli. Voz, navadno sani, svatje dobro spravijo, ker vaški fantje se zelo trudijo, da poberó vijke (Schrauben) od koles, da se jim po poti kolesa snamejo, ali pa narežejo trte, s katerimi so lojtrnice k ročicam privezane. Če so pa s sanmi po škrinjo prišli, odneso fantje sani navadno na kako streho. Tega fantje ne delajo baš iz neprijateljstva, nego samó za to, da ženinu malo ponagajajo. Res so včasih malo jezni na ženina, posebno če je iz druge vasi, ker jim dekle odpeljuje.

Ko so prišli ženin in njegovi svatje z godci v nevestino hišo, postrežejo jim hitro z dobro večerjo, potem se pa veselé in plešejo, kdaj celó do dveh, treh zjutraj. Takrat se še le vzdignejo in gredó škrinje nalagat. Škrinja ali bala se zoveta navadno dva „kofána“ (ormara), katera sta natlačena s perilom in obleko, potem dve blazini, odeja, nekoliko podzglavnikov in nekoliko zrnja. Ko škrinjo nalože, prinese nevestin oče še nekaj vina, katero pri vozu spijó, potem pa zacvilijo gosli, zabučí bas, a svatje zapojejo:

„Mamica, mamica,
Ruho vam peljamo,
Nikdar več, nikdar več
Nazaj ga ne damo.

Lahko noč, lahko noč,
Draga brača moja,
Z vami Bog, z vami Bog
Z nami pa Marija.“

Ko nevestica to zasliši, milo zajoka. Sedaj vozijo njene stvari v tujo hišo, k malo znanim ljudem. Pač se spomni, da bodo čez četiri in dvajset ur blizu tako, samo malo drugače peli, ko bode ona za vsekdar zapuščala prijazno rojstveno hišo in mile stariše, bratce in sestrice. Spomni se dekle, da se o tem poslavlja tudi od zlate mladosti, ki se ne povrne nikdar, nikdar . . .

Komaj pridejo svatje sè škrinjo nekoliko korakov od nevestine hiše, uže morajo ustaviti, ker so jim vaški fantje z žrdmi, lestvicami, deskami pot zgradili. To in pa ono, kako so popreje nagajali fantje ženinu, hoteč mu skriti voz, ali pa kako drugo nepriliko napraviti, spomina nas na

¹⁾ Tako je tudi v Bosni, kjer traje ženitvanje od srede do ponedeljka. — Krauss: „Sitte und Brauch der Südslaven“ str. 387.

dekliško otmico¹⁾ (Mädchenraub), ki je bila popreje med Slovani običajna. Vendar svatje tudi to oviro odstranijo in veselo ukaje in prepevaje pridejo na ženinov dom, kjer se precej spravijo k počitku, da bodo prihodnji dan čilejši in veselejši.

III.

Poroka in običaji pred gostovanjem.

„Sani so po cesti dričale
In njega in njo odpeljale,
Tje v cerkev pred božji oltar,
Da združita se na vsegdar.“

Jos. Cimperman

Napočil je veseli, odločilni dan. V vsaki hiši, v kateri je kak svat, pripravlja in rédi se uže od ranega jutra. Kar je ženskega spola, oblači si najlepšo obleko, seveda tudi moški ne zaostajajo. Naj omenim, da od vsake povabljene hiše pošljejo novemu paru ogromno pogačo iz finega brašna, po jednega kapuna, jedno kračo, po šest bokalov vina, bogatejši

¹⁾ Naj spregovorim nekoliko več o tej otmici, katera je bila najstarejši način ženitve. Valvasor je sam videl take primere med Uskoki (II. VI. str. 293), a Fortis med prebivalci dalmatinskih alp. Tudi med kranjskimi Slovenci videl je Valvasor običaje, kateri nas na otmico spominajo. Tako so n. pr. ženinu, ko je po nevesto prišel, zabranili vohod v hišo nevestino. Gotovo se tudi za to nevesta zove nevesta = die Ungewisse (Linhart: Versuch. II. pg. 283). Tudi nas spominajo koroški nár. plesovi na ta dekliški rop. Tako n. pr. nár. ples iz Ziljske doline, „Korošec“. Kuhač (Jugoslovjenske nár. popievke III. knj. 3+4 sv.) pravi o tem plesu: „Korušec ili obični slovenski raj vrlo je veseli ples —. Hoče, da izrazi otmicu, što nije bio toli surov običaj, jer, ako se je otmica izvela potihio i lukavo, to je ipak djevojka ponajviše sporazumna bila s otimačem.“ — Pa še do danes se ta običaj pri južnih Slovanih ni povse pozabil. V Banatu se še danes kedaj vrši, kadar stariši branijo deklici, da vzame onega, kogar ljubi. (Pukler: „Prilozi kulturnoj i pravnoj povjesti Hrvata“ str. 32.) V nekih krajih severne Dalmacije, posebno v nekdašnjem „Contado di Zara“ in v Bukovici se še dandanašnji dogodi kak slučaj otmice, če ima mladenič kake ovire pri snubljenji. Zanimiv dogodek o tem poroča letošnji (1888) „Agramer tagblatt“ (prve dni novembra). Lepa deklica Kata Knežević odbila je prosee Jurja Barabe. Ko je bila neki dan pri ovcah na paši, zagledala je četo oboroženih mladeničev, a med njimi Jurja Barabo. Precej je vedela, da jo mislijo silovito ugrabiti, in je začela bežati. V strahu pa zgubila je stezo in pala v več metrov globoko brezdno, kjer so jo njeni bratje težko ranjeno našli. — Tudi v Bosni se še večkrat otmica vrši, kakor poroča Martič, a mladenič se z njo ponosi, čeravno je bolj častno na zakoniti način deklico odpeljati (vidi Krauss str. 249). Tudi v Srbiji je še otmica običajna. Največkrat se dogodi zaradi tega, ker je deklica siromašna in ne more dajati navadnih darov, katere bi morala, ker drugače bi se zelo osramotila (v. Krauss str. 350). — Kadar se pri Bolgarih nemoreta

in bližnji sorodniki pa še celo več.¹⁾ Na ženitvanje povabljena je cela rodovina, kar „leze ino gre“, vendar ostanejo otroci zjutraj doma, odrasli pa odidejo še pred osmo uro „na kosilo“ na nevestin dom. Zajutrukujejo navadno juho in nekaj govedine in kuretine, seveda tudi vina ne manjka. Pri tem kosilu razdeli nevesta svatovom umetno narejene cvetice, katere si na prsi in na klobuk pripró, a ženinu prišije ogromen šopek na klobuk. Ko ima vsakdo svojo cvetico v roki, začnó zajutrkovati, nevesta pa odide v stransko sobo, kjer se začne oblačiti. Obleče se navadno v belo obleko, a na glavo dene si venček iz belih cvetic sè zelenimi peresci, na prsi pa majhen šopek. Tudi si naveže po hrbtu in po prsih nekoliko svilenih trakov. Pred kakimi desetimi leti nosile so neveste krasen „naplet“ iz svilenih trakov, po čelu pa „parto“. Naplet bil je privezan okoli glave, a na glavi imela je skoraj pedenj visok venec. Naplet pokríl ji je lasé in vrat, le nekoliko obrazka videlo se je izmed lepo rudečih trakov. Baš škoda, da se je ta lepi, povse národni nakit tako opustil, a uvel se tuji venec.

Ko se je nevesta oblekla in čim bolj nalepotičila, pripelje jo njen starejšina, navadno najmodrejši mož njene rodovine, v sobo, kjer so zbrani ženin in svatje. Ženin precej vstane in stopi izza mize, pa se postavi poleg neveste. Tedaj napije nevestin oče, ako pa tega ni, pa nevestin starejšina novemu paru po priliki tako le: „Sešli smo se, predragi prijatelji, na tej veselici, da zaželimo vso srečo ženinu in pa nevesti. Bog oče nebeški jima dodéli, da ta sveti zakrament vredno prejmeta, dolžnosti svojega stanu vestno spolnujeta in si po tem življenji nebesa zaslužita!“ — Vsakdo pije sedaj novemu paru na zdravje in srečo, potem se pa kmalu vzdignejo in napotijo v sledečem redu v cerkev k poroki. Prvi gredó godci in igrajo kako veselo koračnico, za njimi gre starejšina sè svojo ženo, ki se zove „starejšinka“ ali „posnážnica“, za njimi gre nekoliko svatov sè svojimi ženami, sredi njih pa ženin s

združiti mladenič in deklica zaradi velikih ovir, kadar n. pr. ne more oče ženinov plačati „ogorlok“, pride mladenič sè svojimi tovariši in ugrabi nevesto pri delu ali pa pri studenci, ali pa pribeži deklica sama k mladeniču. V hiši njegovi sede k ognjišču, brska po ognji v znamenje, da je prišla pod varstvo domačina, in čaka odloka domačinovega. Gospodar ji ne odreče nikdar, ker si s tem prihrani „ogorlok“ in darove njenim starišem. Ako jo mladenič siloma ugrabi, zove se = otkradnota, ako je z njim sporazumna = prestanka, ako svojevoljno pobegne = bjegunica. (Fr. Hubad. Letopis Matice Slov. 1880: str. 291.)

¹⁾ V Srbiji pošljejo dan pred ženitvanjem oguljenega janjca, kateri ima v gobci lovorkino vejico, velik hleb kruha, nakičen s pozlačenim cvetjem, in po dve steklenici vina (v. Vuk Stef. Karadžić. Život i običaji naroda srpskoga. Beč 1867, str. 106).

tovaršico, a nevesta ali „mlada“ s tovarišem; od poroke gresta pa ženin in mlada skupaj. Gredeč k poroki imajo tudi nekoliko praznih ver, na katere se pa le malokdo še ozira. Vendar naj jih navedem. Ženin in nevesta morata k poroki mnogo denarjev vzeti, posebno pa kake posebne vrste denarja, n. pr. kako staro petico, srebrn groš, ali pa polukrajcar, češ ker bodeta potem povsod denarja dobila in srečo pri denarji imela. — Nevesta mora ženina, gredeč k poroki, skozi prste pogledati, da jo bode bolj ljubil. — Kolikor vozlov napravi nevesta na kakem traku, gredeč k poroki, toliko let bode še brez otrok, a kolikor pšeničnih zrn si dene v žep, ali pa v čižmo, toliko let bode še živela. — Ko gredeč k poroki, daruje se navadno kruh ljudem, posebno pa otrokom, kateri svatove gledajo. Vendar tega kruha ne sme deliti nevesta, nego kaka druga žena, ker, če bi kdo kruh, katerega mu je nevesta dala, vrgel psu ali pa mački, ne bi bilo sreče v zakonu in, ženin in nevesta bi se vedno pripravala.

Ko nevesta z ženinom poklekne pred oltar, mora poklekniti na rob njegove suknje, da je ne bode v zakonu pretepal. Ko pa po poroki vsakdo nekaj denarja cerkvi daruje, mora nevesta ženina denarjev prositi, pa ji bode vedno dajal in ni vinarja sebi pridržal. — Ko gredeč pa od poroke, ne sme nikdo iti izmed neveste in ženina, ker se inace ne bi nikdar ljubila. Veselo vriskaje in prepevaje vrneta se ženin in nevesta sè svatovi na nevestin dom. Ko pridejo do hišnega praga, prenese ženin nevesto čez prag, da ji ne bode mogel nihče nič hudega storiti. Po poroki ni na nevestinem domu nikakega gostovanja, nego se vrnejo svatje pa tudi ženin vsak na svoj dom.

Stoprv ko se je večer približal, zbrali so se ženinovi svatje na ženinovem domu, da pojdejo skupaj po nevesto. Med njimi je „starejšinka“ ali „posnážnica“, kateri je zadača, da nevesto na novi dom privede. Ko pridejo ženinovi svatje do nevestine hiše, zbrani so uže tamkaj pred hišo nevestini svatje. Uže nekaj streljajev popreje utihnili so ženinovi svatje, a ko pridejo do nevestinih, reče kdo izmed njih, navadno starejšina: „Bog vam daj dober večer! Popotni ljudje prosimo vas prav lepó prenočišča!“ — Njemu odgovori nevestin starejšina: „Mi bi vas prenočili, ali vas je preveč, pa tudi Bog ve, kdó ste vi. Klatežev ni nesmemo, ni nočemo sprejemati!“ — „Nismo klateži, nego smo pošteni ljudje“ i. t. d. Po tem uvodu razlože, po kaj da so pravo za pravo došli ter med različnimi šalami zahtevajo, da jim privedejo in izročé nevesto. A nevestin starejšina dovede jim vse druge ženske še preje iz hiše ter jih ponuja, le nevesto jim hoče utajiti. Naposled pa vendar gre in pripelje nevestico, katera nesé v rokah kozarec z vinom, pokrit z rudečim robcem.

Jedva se nevestica na pragu pokaže, uže godci veselo zagodejo. Nevestin starejšina vodi nevestico za roko pred ženina, da mu poda robec, potem pa trikrat ženina obajdeta. Nevesta se potem pred ženinom ustavi, pokusi vino, potem pa poda kozarec ženinu, kateri vino hitro izpije, kozarec pa z vso močjo ob zid treščí, da se na tisoč koščekov razleti. Če bi kozarec cel od zidu odletel, bila bi to velika sramota za ženina.

Dokler se pred hišo ti obredi vrše, prikrade se starejšinka ali posnážnica v kuhinjo, čeravno ji domači vhod v hišo branijo, in premeša jedi, da se ne bode nihče svatov upijanal, potem pa še mizo trikrat obajde, da ne bode nihče svatov na potu ostal, kadar bodo nevesto odvajali. Ko so vsi ti obredi končani, odidejo svatje z novim parom v sobo, kjer se skoraj začne bogata gostija ali „pir“.

IV.

Pirovanje ali ženitnina na nevestinem domu.

„Z Bogom oča, z Bogom mati,
Šrčno hvalo za vse vam;
Le nikári se jokáti,
Ker podajam se drugám.“

Franjo Ser. Cimperman.

Ko so se vsi svatje v sobi zbrali, posedajo se okrog mize. Prvo mesto ima ženinov starejšina, kateri se danes zove „stoloravnitelj“, zato ker celo gostijo nadzoruje in upravlja. Poleg stoloravnitelja sede starejšinka ali posnážnica, a k njima ženin in nevesta, pa tovariš in tovarišica, a za njima ostali svatje, kakor kdó hoče. Stoloravnitelj imenuje si pomočnika, ki se zove fiškuš, in pa še druge manjše častnike, podfiškuša in pazitelja, da lože gostijo nadzoruje.

Ko je vse v redu, pomirijo se svatje, a nevestin starejšina se prekriža in zmoli glasno dva očenaša in dve „češena si Marija“, a svatje mu odgovarjajo. Sedaj prinesó na mizo juho in potem jed za jedjo, proti koncu pridejo mlinci, žinkrofi in kokošja pečenka. Ko prineso na mizo kokošjo pečenko, godci zagodejo, a svatje zapojó veselo pesnico:

„Tičica golobček,
Kušekaj me v gobček,
Ti boš mene, ja bom tebe
Kušekala v gobček.

I še jeno malo,
Da se bo kaj znalo,
Kušekaj ga, vinčekaj ga,
Primi ga za vrat.“

Tedaj nalihejo v nekaterih vaséh dva kozarca, ki stojita na belem krožniku, z vinom in ja pomikajo od svata do svata. Dva po dva izpijeta vince in se poljubita. V drugih vaséh sedejo pa moški takó, da ima vsak moški na vsako stran po jedno žensko. A ko zapojó to pesnico, poljubi vsak moški najpoprej jedno sosedo, potem pa še drugo. Ko so pesen odpeli, začne starejšina rezati kapune, peteline in kokoši, katere so predenj prinesli. Takrat zapojó svatje pesnico:

„Čiba, čiba jarčica	Da ne bo kukurikal več.
Nesla drobna jajčica.	Rež'te njemu perut preč,
Oče starejšina	Da ne bo letel več.
Rež'te petelina!	Rež'te njemu nogo preč,
Rež'te njemu glavo preč,	Da ne bo hodil več i. t. d.“

Kaj bi omenjal, da svatje prav pridno izpraznujejo kozarce sladkega „Draščana“. Začnejo napijati najpopreje novemu paru, potem pa ženinov starejšina napija nevestinim svatom, a nevestin starejšina ženinovim. Ko starejšina ženinu in nevesti napije, zapojó jima svatje pesnico:

„Ljubi ženin Janez ti,	Zraven tebe tu sedi,
Poglej si nevesto,	Ako ti je zvesti,
Zraven tebe tu sedi,	Lep je, lušen je, tvoj je.
Ak' ti je kaj zvesta,	Danes je lušni dan,
Lepa je, lušna je, tvoja je.	Ki je za nas izbran,
Preljuba nevesta Mare ti,	Saj je za nas izbran
Poglej si ženina,	Ta veseli dan.“

Na zdravico zahvali se le s polnim kozarcem; če bi pa kdo to pozabil, mora za kazen dva ali tri kozarce izpiti. Pa tudi če gre kdo od mize, mora „za štempelj“ malo vina izpiti in ravno tako tudi, ko nazaj pride. V nekaterih vaséh so pa svatje bolj svobodni in pije vsakdo po svoji volji, kar je res pametnejše; zakaj večkrat silijo piti tudi kakega slabiča, kojega vince premaga in popreje od mize spravi, kakor bi sam hotel.

Med tem pa še vedno na mizo nosijo pečene purane, svinjsko, telečjo pečenko, včasi tudi celega koštruna. Tudi šeme pridejo sedaj za nekaj časa v sobo. Fantje našemijo se na razne načine in plešejo nekoliko časa po sobi. Svatje morajo jim kaj dati, da se jih popreje odkrižajo.

Sedaj še le začne se pravo veselje. Uže vsem vhaja vince v lasé in jim vliva veselje in dobro voljo v srcé. Godci godejo, a svatje vrté se po sobi, ali pa tudi zapojó katero, kakor n. pr.:

I.

„Na mizi mi stoji jen pisani glaž,
Godci nam godejo ravno ta čas,
Godci nam godejo ravno takó,
Da bomo peli zdravico to,
Da kratek čas nam bo.“

II.

Oj ti mala čašica,
Sem pa tam potuješ,
Naš'mu drag'mu Tonetu
Lepo nazdravljuješ.
Saj ti, Tone, dobro veš,
Kaj ti je storiti,

Glažek moraš nagniti
Vince ven popiti.
Le popiti, pa zavžiti,
Dosti let dočakat',
Le popiti, le zavžiti
Dosti let dočakat'.

III.

Gričica grče,
Peter konja drče,
Peter podaj palico,
Da ubijem grlico.
Meni grla soli da,
Ja sol škopcu¹⁾ dam,
Škopec meni loja da,
Ja loj Bogu dam.
Bog meni náljje
Dve latvice mleka,
S čim ste ga meli?
S mačkino čapico.
Kadi je ta čapica?
Na polici merici.
Kadi je ta polica?
Ogenj jo pogorel.
Kadi je ta ogenj?
Bujica²⁾ zalila.
Kadi je ta bujica?
Travica zarasla.
Kadi je ta travica?

Ovčica popasla.
Kadi je ta ovčica?
Vuk jo je odnesel.
Kadi je ta vuk?
Skril se je za grmak.
Kadi je ta grmak?
Sikir'ca ga posekla.
Kadi je sikirica?
Kovač jo razkoval.
Kadi je ta kovač?
Črvi so ga sneli.
Kadi so ti črvi?
Kokoti jih pozobali,
Kadi so ti kokoti?
Svati so jih pojeli.
Kadi so ti svati?
Prošli so po mlado.³⁾
Kadi je ta mlada?
Skrila se je v slamico,
Kakor miš v jamico.

Približal se je čas, da gre godec vina prodajat. Preobleče se v popotnika ali pa v voznika, prinese na belem krožniku dva kozarca; v enem je vino zmešano z vodo, v drugem pa čisto vino, in reče tako: „Hvaljen bodi Jezus Kristus, dober večer Bog vam daj! Oče starejšina, čul sem, da imate tute⁴⁾ pri vas velik pir, pa da vam uže vina zmanjkuje. Prinesel sem vam zató izvrstnega vina, le pokusite ga; kateri se Vam bode bolj dopadel, onega vzemite, fina roba je, pa tudi dosti zlahka (cenó) vam ga dam!“ — „Dobro, da si vino prinesel“, pravi modro starejšina, pokaži je, če bode dobro in ne predrago, kupim je!“ — Godec mu ponudi vino, zgrabi pa kozarec, v katerem je vino z vodo zmešano; starejšina pokusi je, nakremži se in je vrže jezen v prodajalca. Še okrega ga, da se je usodil tako kislico poštenim ljudem prodajati. Vendar ga godec kmalu potolaži, ko mu poda drugi kozarec, s katerim je starejšina povse zadovoljen. — „To pa uže! Koliko je pa cenite?“ — „Take izvrstne robe“ — pravi godec — „vam ne morem tako zlahka dati, po trideset goldinarjev bode mi

¹⁾ Škópec = koštrun. ²⁾ Bújica = hudournik. ³⁾ Mlada = nevesta.
⁴⁾ Tute = tukaj.

vedrce plačali, menim, da ne bode preveč!“ — „Trideset goldinarjev!“ — začudi se starejšina — „to je pa vendar malo preveč! Po deset vam je še plačam, po več pa ne.“ — Pogajajo in prepirajo se dolgo časa med seboj, potem pa godcu vendar obljubijo, da bodo vedrce po dvajset goldinarjev plačali. Sedaj je godec povse zadovoljen in vsak svat mora mu dati na krožnik po dvajset novčičev, a ta denar si potem godci med seboj razdelé.¹⁾

Jedva je godec iz sobe odšel, pride v sobo kuharica, ogrnena s kako staro suknjo in prinese v roki kako ogorelo krevljo ali lopár in reče: „Oče starejšina! velika nesreča se je v kuhinji pripetila. Nastal je velik ogenj in poglejte, vse orodje je zgorelo!“ — Starejšina in svatje začno se čuditi in kuharico tolažiti, da menda vendar ne bode tako velike škode. Ali sedaj pride tudi godec v hišo in tudi on jame pripovedovati o strahoviti nesreči, katera se je v kuhinji dogodila in nagovarja svate, naj hitro zložé, kolikor kdo premore, da se kupi novo kuhinjsko orodje. In res njegove besede pomagajo, in vsak izmed svatov vrže po kakih dvajset novčičev kuharici v dar, za njen trud v kuhinji.

Kadar so vsi ti obredi končani, prinesó na mizo svinjska pleča, zadnjo jed. Ko to godec zapazi, začne na peč lezti, vendar vselej zopet nazaj pade. Naposled po dolgem trudu, ko mu tudi svatje pomagajo, posreči mu se, da na peč prikobaca. Komaj je gori, zakriči: „posluh!“ (mir) in si natakne na nos kake naočnike brez stekla, a kdo izmed svatov stoji pred njim z metlo in z njo včasi godca izpod nosa obriše, češ, da mu s tem sveti. Godec pa večkrat zakriči: „Posluh! Sveti mi!“ — in potem začne iz kake raztrgane knjige na način evangelija genealogijo svatov, ali pa druge kake čenčarije brati. Med tem pogrnejo mizo z belim róbom (prtom), a na njo postavijo bel krožnik, v katerega bodo svatje denarje metali. Vsi svatje vstanejo, a godci začno k daru zvati, tako le:

„Lepa moja Mare“),
Vesela mi bodi,
Kot si ondaj bila,
Kad si venček vila.
Prvega si vila
Od bele šenice,
Tega si dar'vala
Svoj'mu drag'mu čačku.

Drugega si vila
Od vinske trtice,
Tega si dar'vala
Svoji dragi majki.
Tretjega si vila
Od svojega poštenja,
Tega si dar'vala
Svojemu dragemu.“

Potem pa pojó:

¹⁾ Na Bolgarskem „na hljebu“ v ženinevoj hiši odreže kum kos kruha, pa ga nosi od svata do svata, a ovi zabadajo denar v kruh, katerega potem godci med seboj razdele. Arkiv VIII. pg. 255.

²⁾ Ime neveste.

Ali k darom pristopljajte,
 Pristopljajte, darovajte,
 Našo mlado nevestico!
 Včeraj je bila še deklica,
 Danes pa je nevestica.
 Očka, mamka, pristopljajte,
 Pristopljajte, darovajte
 Našo mlado nevestico.
 Oče škudo¹⁾, mamka ruho.
 Bratci, sestre²⁾ pristopljajte,
 Pristopljajte, darovajte

Našo mlado nevestico.
 Vse iz kota in iz pota.
 Pristopljajte, darovajte,
 Našo mlado nevestico.
 Saj ne boste nikdar več,
 Ledek stan je danes preč.
 Razvezujte črne mošnje,
 Dajte ven srebrne groše.
 Ak' ji Bog da doživeti,
 Saj vam želi spovrnети."

Sedaj vsak daruje po nekoliko goldinarjev nevesti, katere na prt položi ali na krožnik, potem se pa z ženinom in nevesto poljubi. Ta dar je nevestin, katera kaj rada plače pri tem daru. Preštejejo denarje in jih dadó nevesti, ona pa ženinu, da jih spravi. Še se nekoliko časa veselo zabavajo, vendar čas poteka in ura odhoda se vedno bolj približuje. Vsi se vzdignejo od mize, a nevesta mora takrat nekoliko roba potegniti, da se tudi njena sestra, če jo ima, hitro uda. Tedaj pa vzame tovariš velik izvrsten hleb, ki se zove „vrtánj“, ki je med celim gostovanjem, navezan na veliko „óteračo“ (Handtuch), visel na klinu nad „mlado“, in si ga dene na rame, da ga odnese na ženinov dom. Malo manjši vrtánj pa, ki je tudi na steni visel, nese nevesta v jedni roki, v drugi pa nese svetilnico, v kateri gori blagoslovljena sveča, če tudi je uže beli dan. Nevesta milo plaka, ker se ne more nikakor ločiti od svojih dragih. Kako se tudi ne bi plakala! Poslavlja se od brezskrbnega, veselega dekliškega stanú, a nalaga si na rame težko zakonsko breme. Čakajo jo skrbi, katere ji bodo marsikatero noč spanje prikratile. Koliko bode trpela z otroki! In vendar ji je ostalo tolažilo. Pogleda poleg sebe, in pri njej stoji lep, krepak mladenič, katerega prisrčno ljubi, kateri ji bode od sedaj nadomestoval očeta in mater, bratce in sestrice. On bode z njo delil vesele in žalostne trenotke, pomagal ji bode nositi bremena, a tudi branil jo bode, če bode treba. Pa tudi na otročiče, katere ji bode dobri Bog podaril, pomisli. Na jedni strani stojé ji oče, mati, bratci in sestrice ob domačem ognjišči, a na drugi stoji ljubljeni mladenič in tuji malo znani ljudje, in vendar ljubezen pre-maga. Odrtega se plakajoč od mile matere in od svojih dragih in gre za mladeničem.

Le malo očij ostane suhих. Posebno pa vse plače, ko godci zagodejo in zapojó pesnico:

„Mamica, mamica,
 Hčerko vam peljamo,

Nikdar več, nikdar več
 Názaj je ne damo.“ —

¹⁾ Škuda = Thaler. ²⁾ Potem se poje: „vujci, vujne“; „tetcí, tetcé“, zlahta vsa, vsi sosedi in sosede i, t. d.

Ko pridejo nekoliko korakov od hiše, zapojó godci in svatje pesnico:

„Rasti, rasti trava deteljina,
Žela te bo dekle gizdava.
Kaj našela, to pred konjce dela:
Jejte, jejte mojga bratca konjci,
Pojdete na daleke pote,
Črez tri gore, gore so visoke,
Da ne more ptica preleteti,
Črez tri vode, vode so globoke,
Da ne more riba preplavati.“

Take pesnice pojó med potjo, dokler ne pripeljejo neveste na novi dom.

V.

Na novem domu.

„Létom se naglo umikajo leta,
Dan porodí se iz prejšnjega dné;
Véнец nevésto nocój še opléta,
Prazne si jútri počéše lasé.“

Stanislav (Levstik).

Prispeli so svatje z nevestico na novi dom. V veži pripravljen je stol, na kateri sede nevestica in vzame na kolena do tri leta imajoče moško dete, iz ženinove hiše, katero se zove „nakolénče“¹⁾. Ta običaj izraža menda željo, da bi bilo prvo dete moškega spola, in pa, da bode nevesta od sedaj vsem otrokom, kar jih je v hiši, prava mati. Temu otroku podari nevesta oni mali „vrtánj“, a na njem mora biti z iglo pripet robec, ki je tudi otrokov. Potem prinese koja žena steklenico vina in dva kozarca. A ženinova mati nalije vina v kozarca in trkne z nevesto, katera pravi: „Draga mama! Bodite mi od sedaj mati, a jaz vam bodem pokorna hčerka. Bog daj, da bi se z očmi gledale, a v srci ljubile!“ — S tem je nevesta ženinovi materi „napfla“ in sedaj še le postane

¹⁾ Ta lepi običaj imajo vsi južni Slovani. Ko prihajajo v Žumberku do ženinove hiše, vsi zjahajo, samó nevesta ostane na konji, da ji podadé nakolénče. Tovariš vodi konja trikrat okoli „pjevajučega kola“, a nevesta drži nakolénče pred seboj, potem je trikrat „po suncu“ obrne in je poda tovarišu, a kdo drugi njo v hišo prenese, (vidi: Arkiv VII. str. 345). Na Visokem v hrv. Zagorji podari nevesta nakolénčetu jabolko, v katero je zabodeno nekaj denarjev. (Ustno por.) V Dubrovniku podadé nevesti nakolénče na voz, ona je obrne in poljubi, pa zopet obrne in poljubi, takó trikrat. (Vuk: Običaji str. 316.) Na Bolgarskem podadé ženinu moško, a nevesti žensko dete, hoteč ju s tem spomniti na pomen zakonskega življenja (vidi: Arkiv VIII. str. 263).

pravi ud ženinove rodovine. Vsaka nekoliko pije, a nevestica spusti v svoj kozarec po dva srebrna goldinarja v dar ženinovi materi. Če nima pa ženin več matere, napije nevesta kaki drugi ženi, katero v hiši najde. Sedaj prinesó nevesti hleb kruha in jo vedejo v sobo, a ona postavi hleb na mizo in za mizo sede. Tudi svatje posedejo okrog mize, a na mizo prinesó juhe, katere si nevesta prva vzame, zato da ji bode odsléj vsaka jed dišala. Drugih jedij ne prinesó, tudi pijó malo, a črez kake pol ure odidejo spat. Posnážnica razopravi nevestico, katera ji zato nekoliko denarja podari. Vendar komaj je „mlada“ z ženinom legla spat, uže pridejo pred vrata godci in zagodejo „jútrnico“, a pojó takó le:

„Petelinček lepo poje,
Da bo skoraj beli dan.
Stani se mlada nevéstica,
S'noči si legla deklica,
Danes boš vstala še lepša nevéstica.
S'noči si snela kranceljček,
Danes boš vzela jalbico.
Petelinček lepo poje,
Da bo skoraj beli dan.
Stani se mlada nevéstica,
S'noči si legla deklica,
Danes boš vstala še lepša nevéstica.
S'noči si z'ula štonfeke¹⁾ deklica,
Danes boš obula štonfeke nevéstica.“

Pa tudi sledečo pesnico pojó:

„Hvaljen bodi Jezus Kristus.
Dober večer Bog vam daj!
Petelinček lepo poje,
Ker bo skoraj beli dan.
Stani, stani nevestica,
Da bi rada móčila
K maši rada hodila,
Da bi rada vbogala i. t. d.“

Takó pojó godci, a nevesta podari jim nekaj denarjev, da odidejo. Pripovedujejo, da bode oni popreje umrl, kateri popreje zaspí. Ob jednajstih ali pa malo pred poludne mla-deniča (tudi tako rekajo novemu paru) vstaneta, a posnážinka priveže nevesti jalbico (kapico iz čipek) a ne več venčka, katerega je nosila, dokler je bila še deklica.

K obedu se zopet nekaj svatov zbere, kateri se kratkočasijo in plešejo, žene pa hité pripravljati za večerjo, katera mora biti ravno tako slovesna in bogata, kakor prvi večer. Ko se zmračí, pridejo nevestini svatje, a zovejo se pohódi

¹⁾ Tako se našteva vsa obleka n. pr. čižmice, i. t. d.

ali pa rúhari (zató ker prinesejo seboj rúho = perilo, katero nevesta in pa še jedna žena od njene rodovine med ženinovo rodovino razdelita). Ženinov oče dobi pláhto (rjuho), ženinovi bratje tudi vsak po jedno pláhto, ženinova mati celo obleko in robec, sestre rokáve (gornja ženska suknjica) in robec, a drugi svatje in pa godci vsak po jeden robec. Še le ko nevesta vse perilo razdeli, sedejo k večerji, katera se brez premembe ravno tako vrši, kakor prvi večer. Pojó: „tičica golobček,“ pridejo šeme; a ko pride pleče na mizo, zavleče se zopet godec na peč, a potem je darovanje ženina, ravno tako, kakor poprejšnji večer nevestice. Tudi prodaja godec vino, a kuharica pokazuje ožgano krevljo. Ko se začne daniti in se rúhari domov odpravljajo, sname starejšina oni „vrtánj“, katerega je tovariš nad nevesto obesil, s klina in ga tako razreže, da dobi nevesta dva dela, a rúhari jednega; vendar se popreje prepirajo, kdo bode veči del dobil, nazadnje se pa vendar starejšinki ali posnážnici posreči, da spravi veči del nevesti v škrinjo. Ta kos delita prihodnjo nedeljo nevesta in pa starejšinka po maši med ljudstvo, a ta vrtánj je gotovo znamenje obilnosti in rodovitnosti, a drugi kos razdelé si rúhari med seboj.

Drugi dan je petek. Nevestini svatje razveseljujejo se na nevestinem domu, a ženinovi na ženinovem. Popoludne našemi se godec in vzame surovo pleče, ali pa svinjski okrak in si ga naveže na vrat, pa se dela in pači, kakor bi ga jedel. Ženinovi svatje ga vodijo (pravijo: „petka vodijo“) na nevestin dom, kjer jih svatje smeje se sprejmó. Vendar „petek“ je zelo razposajén in vsakega nadleguje, naposled se pa v kako lužo zavali. Ali tudi te, dosti neumne šale se kmalu nasítijo, godec se preobleče, a začne zadnjič godba in ples, in „pir“ je končan.

Svatje razidejo se veselo vriskajoč in prepevajoč vsak na svoj dom, a najbolj veseli so godci, izmed katerih vsak polno torbo samih dobrih stvari vleče na svoj dom. Nevestica pa poljubi še jedenkrat svoje drage, potem pa ostane za vselej pri svojem dragem, kateremu bode pomagala nositi težko breme, s katerim bode delila veselje in žalost, kateremu:

„Sine mu bode junáke rodila,
Déklice — zvézde nad vrhom goré,
Njemu pokórna, le njega ljubíla,
Dokler jej bode gibálo srcé.“

* * *

Evo ženitvanjskih običajev Belih Kranjcev! Mogoče bodeš prigovoril, da se narod predolgo pri teh slovesnostih razveseljuje in preveč zapravi. Res, tudi jaz vsega ne odobravam, in vendar kdo ne bi oprostil ubogemu kmetiču, če se kdaj (le redke so prilike) malo razveseli in če malo zaraja? Tudi on potrebuje počitka in poštenega razveseljevanja.

Kdor bi pa utegnil podvomiti o resničnosti mojega opisa, prosim ga, da se o priliki v prijazno Belo Krajino potruži, a gostoljubni Beli Kranjec ga bode gotovo vesel in posadil ga bode tje v kot k očetu starejšini na najodličnejše mesto. Osvedočil se bode sam, da je moj opis istinit, a ko mu bode sladki „Draščičan“ srcé in glavo malo ogrel, oprostil bode Belemu Kranjcu kaj rad tudi kako malo napako.

